

Olga Petrášová, Vliv legend o svatém Václavovi na Vyprávění o svatých Borisi a Glebovi.
Praha 2010, 86 stran včetně příloh. (rukopis diplomové práce)
Vyjádření oponenta

Jak již sám název diplomové práce napovídá, O. Petrášová se pokusila zhodnotit vliv václavských legend na Vyprávění (Skazanije) o Borisu a Glebovi. Hned na počátku však musím konstatovat, že práce nesplňuje některé formální náležitosti, tj. chybí klíčová slova a resumé v angličtině a češtině. Vzhledem k tomu, že tento formální nedostatek může být do obhajoby ještě dodatečně napraven, dovolím si vyhotovit posudek, když práce tyto náležitosti neobsahuje.

Diplomantka svou rusky psanou práci vedle úvodu a závěru rozdělila do čtyř větších částí. Obecně lze úvodní část chápat jako čistě motivační text, aniž by bylo sděleno, co je vlastně podstatou diplomové práce, tj. jakou oblast vlivů se diplomantka vlastně rozhodla zkoumat. Ostatně text této úvodní části není zcela nový, neboť s ním diplomantka vystoupila na předchozí obhajobě. V kapitole, která popisuje svatováclavskou legendistiku, autorka stručně seznamuje na základě sekundární literatury s hlavními prameny, především s církevněslovanskými životy sv. Václava. V oddíle 2.1., kde se zabývá otázkou kultu sv. Václava, je třeba konstatovat, že údaje pro české prostředí jsou naivní a nahodilé, bez znalostí předmětu a bez větších souvislostí s další zkoumanou problematikou. Naproti tomu oceňuji, že upozornila na deníkové záznamy z cest Teodorase Bilevičiuse z 2. poloviny 18. století, kde je na několika řádcích popsána jeho návštěva Staré Boleslavi a velmi stručně zmíněno *Palladium země české*. Vzhledem k charakteru textu se však nejedná o doklad rozšíření kultu sv. Václava za hranice českých zemí, jak diplomantka tvrdí na s. 9. To je metodologická chyba, navíc jde o cestopisné vyprávění a není tam kult popsán. Zde by bylo jistě zajímavé zjistit, zda Belevičiusovy informace mají nějaký odraz v českém písemnictví, ale je možné, že mohl vycházet např. z ústního podání. Tomuto problému však Petrášová pozornost nevěnovala. Dále by mne zajímalo, v jakém jazyce je dílo psáno v originále, neboť to z žádného údaje nevyplývá. Korekce by zasluhovaly také některá další tvrzení, např. rozšíření kultu v Jugoslávii. Zde bych prosil, aby diplomantka sdělila, v které oblasti je kult doložen konkrétně. V práci se dále na několika místech vyskytuje chybný latinský citát *post mortum* (např. s. 8) místo správného *post mortem*, který zcela zbytečně autorku usvědčuje z neznalosti.

Přestože již v minulém posudku bylo konstatováno, že je metodologicky chybné odvozovat kult od namátkou shromážděných toponym, tuto část zde diplomantka nechala beze změny. Je škoda, že se o některých starých typech, kde by to bylo relevantní, diplomantka nepoučila např. ve studii F. V. Mareše (Cyrilometodějská tradice ve světle místních jmen v českých zemích, in: F. V. Mareš, Cyrilometodějská tradice a slavistika, Praha 2000) nebo v tradičních lexikonech A. Profouse, L. Hosáka, R. Šrámka či v knize Vl. Šmilauera (Osídlení Čech ve světle místních jmen, Praha 1960). Obecně práce trpí neznalostí potřebné odborné literatury oboru; srov. např. studii E. Bláhové (*Literární vztahy Sázavy a Kyjevské Rusi*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa, Praha 2006) či knihy: Reichertová K. a kol., Sázava. Památník staroslověnské kultury v Čechách, Praha 1988; Б. А. Успенский, Борис и Глеб, восприятие истории в Древней Руси. Москва 2000. Některé uplatněné bibliografické údaje s chybami také svědčí o tom, že byly přejímány sekundárně z jiných pramenů, srov. např. pozn. 123, s. 34.

Podobným způsobem je zpracována také kapitola č. 3, která je věnována jednak kultu Borise a Gleba na Rusi. Zmíněn je v této souvislosti údaj o možném uložení jejich ostatků na Sázavě před příchodem latinských kněží na konci 11. století. Je však třeba konstatovat, že také v této části práce jsou některé pasáže přinejmenším sporné.

Předpokládané těžiště práce je obsaženo ve čtvrté části (s. 28-56), přičemž kapitola 4.1. je v podstatě stručné shrnutí česko-ruských vztahů zpracované na základě dostupné odborné literatury. Logicky nejkratší jsou historické paralely, obsažené v kapitole 4.2., kde se diplomantka opírá o dřívější postřehy A. I. Rogova. Zbylá a nejobsáhlejší část kapitoly je věnována slovy autorky „textovým paralelám“. Tato pasáž je metodologicky v podstatě nejproblematictější, neboť jsou zde směřovány a zaměňovány některé pojmy, objevuje se však i nepochopení některých jevů. Diplomantka se především pokouší upozorňovat na shody mezi textem václavských legend a Vyprávěním o Borisu a Glebovi. Odmyslíme-li si fakt, že nepracuje s originálním zněním, ale pouze s ruskými překlady, lze konstatovat, že některé doklady shod není možné považovat za doklad blízkosti obou textů či alespoň jejich motivů. Většinou totiž jde o hagiografická topoi, která jsou typická pro větší počet textů tohoto žánru a jejich užití je spíše náhodné, případně podmíněné typologicky podle druhu skladby. Zde máme příklad dynastického typu legendy, což znamená, že je třeba počítat s podobným typem schématu při kompozici celého textu. To je patrné na příkladu ze s. 43, kde jsou uvedeni předci světců a jejich postavení v řízení státu. Podobně nelze za shodný motiv, ale topos považovat to, že světci předvíдали svou smrt. To je naopak typický projev hagiografického textu, který se uplatňuje na Východě i Západě. Podobně je tomu v případech, kde je popisován světec jako lidumil (šacení a krmení chudých a nemocných, ochrana vdov a sirotků...). Jde o typické a typizované křesťanské vlastnosti, které má hrdina hagiografického textu mít, takže nejde v tomto případě o nic specifického.

Naopak, zmínění jména sv. Václava (nic více) ve textu Skazanija nemusí být způsobeno znalostí textu václavské legendy, ale pouhý odraz šíření kultu sv. Václava na Rusi. Za všechny uvedu ještě jeden příklad, který diplomantka mylně pokládá za vliv textu na text. Jedná se o pasáž, kde je uveden den smrti mučedníků (s. 50). Diplomantka na základě toho, že v obou textech je konkrétní datum smrti udáno pomocí „kalend“, to považuje za doklad vlivu právě kvůli výskytu slova kalendy i ve Skazaniji. Bohužel se mylí, neboť ve staroruských textech je tento lexém doložen v podobě *каланды*, tak i ve zkoumaném Skazaniji (viz např. *Словарь древнерусского языка*. Т. 4, Москва 1991, s. 194). Mimochodem, toto znění je přejato do csl. z latinského *Kalendae* prostřednictvím řeckého *Kalandai*, takže diplomantčino řešení je nepřijatelné. Obecně je třeba litovat, že se na toto téma diplomantka nepřipravila důkladněji, především v problematice typů hagiografické tvorby, neboť by se vyhnula řadě zbytečných omylů. Zároveň musím vzhledem k nastíněným metodologickým problémům konstatovat, že závěry této kapitoly jsou jen obtížně přijatelné jako celek. Jako nevěrohodné považuji zejména diplomantčino nedokázané tvrzení, že vliv václavských legend na autora Skazanija byl silný, jak se tvrdí na s. 55. Surčitostí je možné připustit pouze existenci shodných motivů, některé mohou být genetické, některé čistě typologické.

V poslední 5. kapitole se diplomantka zaměřila na studium žánru oplakávání Borise a Gleba. Tato část však již nemá přímou souvislost s jakýmkoli vlivem svatováclavského kultu na Skazanije, ani nesouvisí se zadaným tématem. Přestože se domnívám, že studium „planktů“ může být zajímavé z motivického hlediska pro folkloristiku i literární vědu, myslím si, že možný vliv zkoumaných legend nelze jednoznačně prokázat. Je ale zarážející, že si diplomantka nepoložila otázku, zda lze najít souvislost mezi tímto „plačtivým útvarem“ a kánony k jednotlivým světcům, např. v ruskocírkevněslovanském písemnictví doložený Kánon ke cti sv. Václava.

Přestože tato diplomová práce je metodologicky i věcně problematičtější, domnívám se, že by bylo snad možné ocenit alespoň diplomantčinu odvahu. Přikláním se proto, aby byla diplomová práce Olgy Petrášové hodnocena jako **dobrá**.

Mgr. Václav Čermák, Ph.D.